

мігранти були змушені переорієнтуватись на нафтовидобувні країни [3, р. 17].

Після «арабської весни» мігранти з країн, що були охоплені війною були змушені шукати притулку в Європі, один із шляхів до якої пролягає через територію Туреччини.

Список використаних джерел:

1. Avcı G., Kirisci K. Turkey's immigration and emigration dilemmas: Regional background paper on major migration systems. 2006. P. 123–173.

2. Haas H. Euro-Mediterranean migration futures: The cases of Morocco, Egypt and Turkey. Migration from the Middle East and North Africa to Europe. Ed. by Bommes M., Fassmann H., Sievers W. Amsterdam University Press. 2014. P. 29–74.

3. Hamood, S. African transit migration through Libya to Europe: The human cost. 2006. URL: www.migreurop.org/IMG/pdf/hamood-libya.pdf. (18 November 2022).

4. Kirişci, K. Turkey: A transformation from emigration to immigration. 2006. URL: www.migrationinformation.org. (18 November 2022).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-288-6-43>

Меміш О. М.

кандидат історичних наук,

старший викладач кафедри археології

та спеціальних галузей історичної науки

Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

ЗНАЧЕННЯ ПРОЄКТУ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АНАТОЛІЇ (GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ) ДЛЯ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТУРЕЧЧИНИ

Значне відставання окремих регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку впродовж 1990–2010-х рр. залишалось однією з гострих соціально-економічних проблем Туреччини, що негативно позначалася на загальному рівні добробуту країни.

Проект Південно-Східної Анатолії (Güneydoğu Anadolu Projesi, GAP) – це багатогалузевий інтегрований регіональний проект розвитку на основі концепції сталого розвитку південно-східного регіону

Туреччини. Основною метою GAP є усунення диспропорції у соціально-економічному розвитку вищевказаного регіону Туреччини шляхом підвищення рівня доходів, а отже і рівня життя широких верств населення [1]. Основні цілі Проекту було поставлено та здійснено впродовж 1977–2010 рр., однак будівництво окремих об'єктів та реалізація деяких компонентів триває і в наш час. Так, у 2019 р. було завершено будівництво 76% всіх запланованих гідротехнічних споруд, а з початком експлуатації греблі Илису у 2020 р. цей показник сягнув 90% [2].

Загальна вартість Проекту станом на 2010 р. становила 42.1 млрд турецьких лір. Територіально Проект охопив дев'ять провінцій (Адияман, Батман, Діярбакир, Ізмір, Кіліс, Сіірт, Шанлиурфа, Мардін і Ширнак), які розташовані у басейнах річок Євфрат і Тигр.

Початкова ідея та рішення щодо масштабного господарського використання води річок Євфрат та Тигр належали ще Мустафі Кемалю Ататюрку – засновнику республіки. У 1920-х та 1930-х рр. потреба в електричній енергії була пріоритетним питанням. У 1936 р. була заснована Адміністрація з питань дослідження гідроенергетичних ресурсів у вказаному регіоні, щоб встановити, яким чином та які саме річки в країні можуть бути використані для виробництва електроенергії.

Важливою точкою відліку в процесі реалізації Проекту С. Озкахран та М. Гюнтер вважають початок 1950-х рр., коли Головне управління державних гідротехнічних робіт Туреччини ініціювало масштабне будівництво системи гідротехнічних споруд з метою виробництва гідроелектроенергії та зрошення обширних територій [3, с. 27].

Якщо первісно Проект зводився до створення систем іригації та виробництва електроенергії завдяки спорудженню ГЕС на Євфраті та Тигрі, то на рубежі 1970–1980-х рр. він перетворився на багатогалузеву програму соціально-економічного розвитку регіону. Програма, насамперед, була спрямована на такі сфери як сільське господарство, гідроенергетика, сільська та міська інфраструктура, лісове господарство, освіта та охорона здоров'я. Протягом 1988–1989 рр., до головних цілей Проекту Південно-Східної Анатолії було включено підвищення рівня життя і доходів широких верств населення, а його ключовою метою стала ліквідація диспропорції регіонального розвитку і сприяння досягненню національних цілей, таких як соціальна стабільність та економічне зростання за рахунок підвищення продуктивності праці та створення нових робочих місць у галузі сільського господарства.

GAP став проектом національного значення та першочерговим для турецької влади, а також був підтриманий західними країнами, які вважали, що GAP не лише послабить суспільно-політичну напругу у південно-східних провінціях, але й полегшить вступ Туреччини до ЄС. Так, Туреччина отримала фінансування для цього проекту «соціального

розвитку» від таких організацій як ЮНІСЕФ і Програма розвитку ООН (ПРООН) під егідою Організації Об'єднаних Націй. У 1995 р. відбулася спільна конференція за участі адміністрації GAP та Програми розвитку ООН (ПРООН), яка «заклала основи для спільної програми GAP-ПРООН зі сталого розвитку та підтримала 29 різних підпроектів – компонентів GAP [3, с. 33].

Головний компонент Проекту було спрямовано на розширення можливостей і масштабу економічного використання водних ресурсів. Засобом досягнення цієї мети стало будівництво протягом 1987–2019 рр. 22 дамб і 19 гідроелектростанцій з метою зрошення 17 тис. км² землі. Загальний кошторис компоненту перевищив \$ 32 млрд.

Зауважимо, що GAP став не єдиним великим проектом, спрямованим на вирівнювання диспропорцій у соціально-економічному розвитку різних регіонів Туреччини. Поруч з ним слід згадати Проект Східної Анатолії, Проект Зондудак–Бартин–Карабюк, а також Східно-Чорноморський проект. При цьому необхідно враховувати, що реалізація більшості програм розрахована на досить тривалий термін, а зміни макроекономічних показників регіонів, що є головним мірилом успіху або невдачі програм, змінюються дуже повільно, – як правило, протягом десятиліть.

Завдяки реалізації Проекту Південно-Східної Анатолії площа зрошуваних сільськогосподарських угідь країни зросла вдвічі, а в межах регіону Південно-Східної Анатолії – з 2,9 до 22,8% [4, с. 391].

Так, завдячуючи саме GAP, помітно зросла роль Південно-Східної Анатолії у структурі експорту країни. Якщо у 2002 р. загальний обсяг експорту з регіону становив \$ 689 млн., то у 2010 р. цей показник сягнув \$ 4,166 млрд.

У ході реалізації Проекту Південно-Східної Анатолії було збудовано каскад із 19 гідроелектростанцій – один із найбільших комплексів ГЕС у світі, здатний генерувати 8900 гігават-годин. Станом на 2010 р. він забезпечував 22% від загальнонаціонального споживання електроенергії.

Окремо в контексті соціально-економічного ефекту GAP слід зауважити, що проект спирається на філософію сталого розвитку людського потенціалу, яка спрямована на створення умов для комфортного існування та розвитку майбутніх поколінь. Складовими цієї стратегії є збалансований економічний розвиток, охорона довкілля, створення робочих місць та розвиток інфраструктури. В разі досягнення цих цілей очікується зменшення регіональної диспропорції, нормалізація рівня доходів та рівня життя населення південно-східного регіону та інших прилеглих до нього регіонів Туреччини. Упродовж 1990–2010-х рр. GAP повністю трансформував регіон, створив сприятливі умови для соціально-економічного розвитку, зокрема, для розбудови бізнесу.

З метою формування сприятливого інвестиційного клімату відбувалося будівництво таких найважливіших об'єктів інфраструктури, як аеропорти та автомобільні дороги. GAP з 1990 по 2010 рр. забезпечив, за різними оцінками, появу у регіоні 3–3,5 млн. нових робочих місць.

Отже, Проєкт Південно-Східної Анатолії (Güneydoğu Anadolu Projesi, GAP) є одним із найбільших проєктів регіонального розвитку, коли-небудь реалізованих на Близькому Сході та один із дев'яти найбільших проєктів світу. Офіційно започаткований у 1970-х рр. для розвитку водних і земельних ресурсів південно-східної Туреччини, GAP з часом перетворився з технічно-інфраструктурно-економічного, впроваджуваного державою, проєкту на ефективний та надійний соціальний проєкт, що залучив значну підтримку приватного капіталу та ґрунтується на принципах сталого розвитку. Паралельно з цією еволюцією GAP набув популярності у політичних та громадських дискурсах.

Список використаних джерел:

1. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı. URL: <http://www.gap.gov.tr/> (дата звернення: 03.05.2022).
2. GAP 2019 Yılı Faaliyet raporu. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı. URL: <http://yayin.gap.gov.tr/pdf-view/web/index.php?Dosya=84fca877f0> (дата звернення: 01.05.2022).
3. Ozkarahan C. The Southeastern Anatolia Project (GAP): An Obstacle to Turkish Accession to the European Union. / C. Ozkarahan, M. Gunter. *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies Villanova University*. 2016. Vol. 40, № 1. P. 26–45.
4. Balat M. Southeastern Anatolia Project (GAP) of Turkey and Regional Development Applications. *Energy Exploration & Exploitation*. 2003. Vol. 21, №. 5/6. P. 391–404.